

Pandemi sürecinin posta pulları üzerinden değerlendirilmesi

Evaluation of the pandemic process through postage stamps

Gönderim Tarihi / Received : 03.03.2021

Kabul Tarihi / Accepted : 02.06.2021

Doi: <https://doi.org/10.31795/baunsobed.890566>

Serkan AYÇIL¹

ÖZ: Çalışmanın amacı, pandemi sürecine ait temel bilgileri düşünsel boyuta indirgeyerek, filateli biliminin sektörel bileşenleri açısından anlamlandırmaya çalışmaktır. Araştırma kapsamında, pulun tanımı yapılarak; ortaya çıkışı, önemi, işlevleri, iletişim özellikleri ve nitelikleri hakkında bilgiler verilmiştir. Ayrıca pandemi sürecine görsellik atfeden çalışmada; Covid-19 kavramı ile düşünsel boyut ilişkisi, filateli biliminin sektörel yeterliliği, farklı uluslara ait filateli nesnelere, ilginç tasarım örnekleri ve sürece dair yaklaşımlar konusunda çıkarımda bulunularak Covid-19 kavramına, sosyal bilimler açısından yeni bir yorum kazandırılmaya çalışılmıştır. Araştırma sonunda filateli alanına ve Covid-19 salgınına ilişkin önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, Pandemi, Filateli, Posta pulu.

ABSTRACT: The aim of the study is to try to make sense of the sectoral components of philately science by reducing the basic information of the pandemic process to an intellectual dimension. Within the scope of the research, by defining the stamp, information about its emergence, importance, functions, communication features, and qualities are provided. Besides, in the study that attributes visuality to the pandemic process, it was attempted to suggest a new interpretation of the concept of Covid-19 in terms of social sciences by making inferences about the relationship between the concept of Covid-19 and its intellectual dimension, the sectoral competence of philately science, philately objects from different nations, interesting design examples, and approaches to the process. As a result of the research, suggestions were made regarding the field of philately and the Covid-19 epidemic.

Keywords: Covid-19, Pandemic, Philately, Postage stamp.

¹İstanbul PTT Bölge Başmüdürlüğü Muhasebe ve Finans Müdürlüğü, sserkan.aycil@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-3540-5548>

EXTENDED ABSTRACT

Literature review

Due to the uncertain situation caused by Covid-19, some activities were needed to motivate the society and attract people's attention. In order to use the time between home and work more efficiently and to take up a new hobby at the level of occupation, it is necessary to reinforce the skills of saving and learning. It is considered that philately-based products and services adequately meet this requirement. Previous studies on Covid-19 generally address the medical literature. However, the number of studies that support the process with visual tools and trigger learning curiosity through visual memory is limited. For this reason, some basic concepts about the process have been reduced to an intellectual dimension and attempted to be presented by coloring over Covid-19 themed philately objects. The Covid-19 themed stamps utilized in the research were used as an effective tool both in raising awareness and in making the process fun. In this period, the society has learned to think with concepts such as "Covid-19", "epidemic", "coronavirus", "pandemic". The change and adaptation process in the lifestyle has also taken shape according to the course of the pandemic. The pandemic process has affected all existing sectors and necessitated digital transformation in many sectors. Some inferences were made about the sector and the process through objects describing the pandemic process.

Methodology

In the study based on the research on Covid-19, a literature review was conducted on the published scientific sources regarding the pandemic process. In this process, the course of social habits was guided by making semiotic inferences on the stamps with the theme of Covid-19 belonging to various countries of the world. In addition to the sector-based components of the philatelic field, the study includes information on the Covid-19 process and the behavioral characteristics gained in this process.

Findings and discussion

It is known that in underdeveloped and developing countries, information related to the pandemic is generally not at the desired level, and the correct usage standard cannot be established for hygienic products such as cleaning agents, disinfectants, masks, gloves, visors, and napkins (Dizdaroğlu, 2020: 1). Although it has been proven that Covid-19 is transmitted through droplets, it is a common belief that individuals still maintain their cultural habits based on physical contact and that they avoid accepting the reality of the pandemic. Countries with strong economies often make more radical decisions about

managing the pandemic process. The statements in the decisions taken by the developed countries which were included in this classification, contain clarity and certainty. In societies with a high level of economic anxiety, the decisions taken are mostly in the form of restrictions and have the quality of advice. Statements and practices that express certainty are also encountered in governments such as North Korea where single-handed administration is decisive. The applicability of the decisions taken on issues concerning social life is directly related to the economic development and political regime of the countries, and the legal bindingness in the implementation phase is shaped on this axis.

The pandemic process is a complex system and requires a holistic solution. In order for the pandemic process to be managed well, the society must first accept the reality of the pandemic. The assumptions about the source of the virus, the new world order approach, the news that the virus will be effective for many years, and some theories that biological warfare has negative effects on society and makes us think about the nature of the time spent on medical studies and the budget allocated. It is necessary to eliminate such assumptions that hinder the harmonization process and to produce more concrete and permanent solutions for the process.

There is a widespread belief that cleaning products developed to protect against viruses contain various chemical mixtures, therefore, long-term use of such products may cause biological damage in humans. A public service announcement should be created in order to bring basic cleaning habits to the society and to prefer water-based cleaning methods. Cleanliness is part of the culture and it should be viewed as more than just a habit.

Many countries, which have turned the pandemic process into an opportunity, have published a stamp object on Covid-19. Recently, the Turkish Republic of Northern Cyprus has also issued two different stamps with different designs. Many countries, including Turkey, have either not included the Covid-19 themed designs in the emission program or have created a program with a single object. However, such studies can be defined as instruments that provide significant income to the sector, as well as being a portfolio richness. European and Near Eastern countries both attach importance to such studies and use them very well as financial resources.

Results and recommendations

With the covid-19 process, humanity has faced a lifestyle which it is not accustomed to. Restrictions and bans applied during the pandemic process have distanced people from each other and a society model that tends to be lonely has emerged. In this process, the negative effects of the pandemic

process were felt more predominantly in the regions where the population was denser. Provided that the living space remains the same, being exposed to more restrictions has made daily life extremely tiring. Negative news spread especially through social media and agencies also increased the current negativity and caused individuals to experience emotional confusion.

Subject integrity has been created through design models of foreign origin, which are about the pandemic process and describe the experience in the contagion process. Suggestions for the studies that constitute a source for the field of philately, bring innovation to the sector and include designs on Covid-19 are listed below:

- The image taken in the laboratory environment of the virus that causes the pandemic can be used in the image.
- Images that draw attention to the use of masks and social distance can be included.
- Stamps depicting people of various faiths who pray unanimously for the Covid-19 process to end as soon as possible can be designed.
- For the occupational groups that have to work due to their job during the pandemic process, a series can also be prepared and a stamp can be designed in honor of the workers who perform these occupations.
- In the stamp design, the use of visuals that depict garbage such as medical waste, paper napkins and used masks should be thrown into a separate garbage bag, which can benefit the society.
- Stamps can be printed for postal workers working with a surplus workload during the pandemic process and a series of these stamps can be given to the employees of the institution.
- It is useful to develop designs that illustrate the importance of covering the mouth with the elbow when sneezing and changing the mask frequently.
- In addition to the rules to be followed in public transportation, designs can be developed that describe the use of disinfectants and cleaning rules.
- Images can be used to describe the happiness of family members who spent the pandemic process at home and could not come together under normal conditions.
- The new education model that emerged with the pandemic process can be depicted on stamps.

- The use of images depicting the correct use of masks (with the mouth and nose covered) can provide social benefits.
- Diversifying the pandemic phenomenon through philately-based products and services can provide significant financial resources to the philately field.
- Studies that depict the activities of various institutions through the personalized stamp application can be an important component of the input item.

Giriş

Covid-19 nedeniyle oluşan belirsiz durum karşısında toplumu motive edecek ve insanların dikkatini toplayacak aktivitelere ihtiyaç duyulmuştur. Ev-iş arasında geçen sürenin daha verimli kullanılması ve hobi düzeyinde bir meşguliyetin kazanılması açısından, biriktirme ve öğrenme becerisinin pekiştirilmesi gerekmektedir. Filateli bazlı ürün ve hizmetlerin bu gereksinimi yeterli düzeyde karşıladığı düşünülmektedir. Pandemi sürecini betimleyen tasarımlarda ulusların bakış açısı ve uluslararası düzeyde alınan önlemlerin boyutu okunabilmektedir. Pandemi süreciyle birlikte Covid-19 başlıklı yayın sayısında belirgin bir artış gözlenmiştir. Mevcut çalışmalar, genellikle tıbbi literatüre hitap eden tarzdadır. Ancak süreci görsel araçlarla destekleyen ve görsel hafıza üzerinden öğrenme merakını tetikleyen çalışmaların sayısı da aynı nispete sınırlıdır. Bu nedenle sürece dair bir takım temel kavramlar, düşünsel boyuta indirgenmiş ve Covid-19 temalı filateli nesnelere üzerinden renklendirilerek sunulmaya çalışılmıştır. Araştırmada kullanılan Covid-19 temalı pullar hem farkındalık oluşturmada hem de süreci eğlenceli hale getirmede etkili bir araç olarak kullanılmıştır.

Toplum, yakın geçmişte “Covid-19”, “epidemi”, “koronavirüs”, “pandemi” gibi kavramlarla düşünmeyi öğrenmiştir. Yaşam tarzındaki değişim ve uyum süreci de pandeminin seyrine göre şekil almıştır. Pandemi süreci, mevcut sektörlerin tamamını etkilemiş ve birçok sektörde dijital dönüşümü gerekli kılmıştır. Filateli alanında bir araya gelemeyen üyeler Skype ve Zoom benzeri uygulamalarla çevrim içi toplantılar yaparak rutin faaliyetlerini sürdürmüştür. Özellikle, saat farklılıkları nedeniyle iletişim güçlüğü yaşansa da katılımcılar, yine de faaliyetlere dâhil olmuştur. Pandemi süreci nedeniyle birçok sergi ileri bir tarihe ertelenmiş veya tamamen iptal edilmiştir. Faaliyet bütünlüğü nedeniyle arayış içerisinde giren filatelistler, yeni dijital çözümler üretmiştir.

Bu süreçte, filateli adına önemli sayılabilecek gelişmelerden biri de sanal sergilerdir. 2020 yılının Ağustos ayında Güney Afrika Sanal Filateli Sergisi (The South African Virtual Philatelic Exhibition, SAVPEX) herkese açık olarak yapılmıştır. Sergi rekabetçi ve tek kare sanal sergi özelliğine sahiptir. Yine bu dönemde önemli sayılabilecek gelişmelerden biri de çevrim içi seminerlerdir. Ağustos-Ekim 2020 döneminde, uzaktan bağlantı yöntemiyle beş önemli seminer gerçekleştirilmiştir (Postal stationery online meetings, 2020: 9-10). Dolayısıyla “Covid-19, düşünce yapısı ve filateli” kavramları üzerinden yapılacak bir değerlendirme, pandemi süreci açısından alana yönelik yeni bir kazanım olarak değerlendirilebilmektedir. Bu çalışmada; tıbbi literatüre atfedilen pandemi kavramı üzerinden sosyal bilimlere yönelik yeni bir yorum geliştirilmeye ve Covid-19 konulu tasarımlarla filateli alanına, farklı bir boyut kazandırılmaya çalışılmıştır.

Literatür taraması

Pul kavramı ve pulun işlevleri

Pul, posta idarelerinin kontrolünde basılan, ön yüzü kabartma, desen, motif, şekil ve resimlerden oluşan, arka yüzü zamlı, etrafı düz veya dantelli, şekil itibarıyla de simetrik, asimetrik veya kare gibi biçimlerde olabilen değişik boyutlardaki değerli kâğıtlardır (Aydoğmuş, 2015: 30; Yardley, 2015: 8). Tarihte basılan ilk pul, Resim 1’de yer alan, 6 Mayıs 1840’ta İngiltere’de piyasaya çıkarılan, üzerine Kraliçe Victoria’nın fotoğrafının basıldığı puldur (Bezaz Güven, 2006: 291-292). Posta hizmetlerinde ücretlendirme işlevi gören pullar, parasal karşılığın yanı sıra birçok fonksiyona da sahiptir. Pul, bir ulusun değerlerini, sanatını, ekonomisini, kültürünü, inançlarını, siyasi tavrını ve yaşanan önemli olayları tematik bir bakış açısıyla yansıtmaya özelliğine sahip, tarihi nitelikli belge konumundadır.

Resim 1: The Penny Black, basılan ilk pul

Kaynak: (postalmuseum.si.edu, 08.02.2012)

Görsel iletişim sanatı olan pulların temel işlevi, istenen mesajı anlaşılır hale getirmek ve uygun bir formda kullanıcılara sunmaktır (Begiç ve Çelebilik, 2015: 266). Pul, ayna işlevi görür. Yüzeye düşen her detay da aynada akseder. İki boyutlu sahne sanatı olan pullar, toplumun bütün yaşanmışlığının toplamının yorumudur. Birden çok işleve sahip olan pullar, ait olduğu ulusun DNA’sından izler taşır. Pul, duyu yoğunluğunu sadece görsellikle değil, diğer duyu organlarının da dâhil olduğu kapsayıcı bir gerçeklikle yansıtan etkili bir araçtır. İletişim aracı olmaktan öte fonksiyona sahip olan pullar, günümüzde birçok alana ve bilimsel nitelikli birçok çalışmaya da görsel malzeme sunmaktadır.

Covid-19’a kavramsal yaklaşım ve düşünce boyutu

Koronavirüsler (CoV), RNA virüs ailesinden olan, insanlar üzerindeki etkileri soğuk algınlığı seviyesinde ortaya çıkan virüslerdir. Aynı aileden olan Mers

(Orta Doğu Solunum Sendromu) ve SARS (Ağır Akut Solunum Sendromu) gibi virüsler, insanlar üzerinde daha ciddi etkilere neden olmaktadır (İnal, 2016: 38-39). Koronavirüsün, kolaylıkla insandan insana geçebilen alt tipleri mevcuttur. Bazı koronavirüs türleri de hayvandan insana geçebilmektedir. Yapılan çalışmalarda; misk kedilerinden SARSCoV, tek hörgüçlü develerden de MERS-CoV virüsünün insanlara bulaştığı tespit edilmiştir (Gürlevik, 2020: 46). Daha önceden insanda tespit edilmemiş olan yeni virüs için, 2019-nCov tanımlamasında bulunulmuştur. Sonraki süreçte, virüsün SARSCoV'a benzerliği, yeni virüsün SARS-CoV-2 olarak isimlendirilmesine neden olmuştur (Qun Li vd., 2020: 1200). Ancak, klinik tablosu yeni virüsü, COVID-19 olarak isimlendirilmiştir. Virüsün yüzeyinde bulunan ve taç şeklini andıran çubuksu uzantılar nedeniyle virüse, taç manasına gelen corona ön eki verilmiştir (T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, 2020: 5). Yeni virüsün zoonotik yani hayvanlardan insanlara bulaşan bir yapıya sahip olması, Covid-19'un yarasa veya pangolin türü hayvanlardan insanlara bulaştığı tezini desteklemektedir (Deng, 2020: 1676-1677). Çin'in Hubei Eyaletinin Vuhan şehrinde, 31 Aralık 2019 tarihi itibarıyla "epidemi" olarak kayıtlanan virüs vakası, bir süre sonra yerel olmaktan çıkmış ve hızla dünyaya yayılmıştır. Bu nedenle, Dünya Sağlık Örgütü 12 Mart 2020 tarihli karar ile Covid-19 salgınının "pandemi" olarak kabul edildiğini açıklamıştır (Budak ve Korkmaz, 2020: 75).

İnsanlar dış dünyayı, duyu organları aracılığıyla tanır. Görme eylemi ise insanın hususi âlemini şekillendiren araçların başında gelmektedir. Gözle görülen her olgu, tasavvura etki eder ve bilinç altına yerleşir. Belirli çağrışımlar, insanın gerçek hayatta deneyimlediklerini bilinç üstüne çıkarır. İnsan beyninin ilginç özelliklerinden biri de gerçeği, hayali ve rüyayı ayırt edememesidir.

Bu nedenle; insan beyninin, rüya veya hayal yoluyla geleni gerçekten ayırt edememesi ve rüyada görüleni gerçek duyular olarak algılaması fitratının bir gereğidir. Beden ise tek başına şuurlu işlevi şuursuz işlevden de ayırt edememektedir (Akot, 2005: 6-9; Evginer, 2010: 14). Ayrıca beyinin, insanın gerçek hayatta yaşadıklarını farklı bir forma getirmesi ve rüya esnasında çılgın fikirlerle süsleyerek tekrarlaması gibi bir durum da söz konusudur (Akot, 2005: 12). Tahayyül (imgeleme) ve tasavvur (zihinde canlandırma) insanın ruhsal davranışındaki değişimleri doğrudan etkilemektedir. Beyin, müsbet bir gelişme karşısında olumlu bulurken, menfi bir davranış karşısında da aksine olumsuz ön plana çıkarır. İyiyi yorumlarken en iyiyi, kötüyü yorumlarken de en kötüyü göz önüne getirir. Kitle iletişim araçları üzerinden yapılan yayınların ve sosyal medya kökenli paylaşımların, bilinçlendirmenin ötesinde, insanlarda korku ve yalnızlık hissini aktif ettiği gerçekliği söz konusudur. Covid-19 konulu haberlerde sunulan istatistikî bilgiler ve görsel vaka analizleri

de insanları negatif yönlü düşünmeye sevk etmektedir. Dolayısıyla, insanın görme duyusuyla deneyimledikleri hem gerçek hayatını hem düşüncelerini hem de rüyalarını meşgul etmektedir. Her üç boyutta yaşanan olumsuz ruh halinin, sistemin bütününe etki etme ihtimali, sağlıklı olan bireyde bir takım ruhsal sorunların ortaya çıkmasına yol açabilmektedir. Pulların işlevsel özelliklerinden biri de üst bölüme yerleştirilen görseller üzerinden, bilgilendirme fonksiyonunu yerine getirmeleridir. Bir takım bilgilerin bilinçaltına kodlanmasında bu tür nesnelere araç olarak kullanılabilirlerdir.

Covid-19 temalı tasarım örnekleri

Pandemi sürecinde, dünyadaki posta idarelerinin birçoğu mevcut emisyon programına bir süre ara vererek, Covid-19 konulu pul tasarımlarına ağırlık vermiştir. Bu süreçte, bastırılan pullarda sosyal içerikli mesajlar ön plandadır. Hem ulusal hem de uluslararası tasarımlarda enfeksiyonun nedeni, bulaş karşı girişilen mücadelenin boyutu, tedavi yöntemleri, temizlik faktörleri, maske kullanımı, duyarlılık ve sosyal mesafe gibi konulara dikkat çekilmiştir. Covid-19 temalı pul serilerinin yanı sıra kartpostallar, özel ve ilk gün zarfları gibi çeşitli filateli nesnelere de üretilmiştir.

Pandemi nedeniyle ertelenen veya tamamen iptal edilen filateli temalı sergiler, geçici süreyle askıya alınan müzayedeler, tamamen kapatılan mezarlar, yoğunluk nedeniyle postada yaşanan gecikmeler gibi bir takım aksaklıklar, alana dair köklü bir düzenlemenin gerekliliğini gündeme taşımıştır. Bu nedenle yeni döneme dijital çözümler üzerinden farklı bir giriş yapılmıştır. Bu dönemde genel ağ (web) tabanlı mağazacılık, sanal sergiler, çevrim içi müzayedeler ve uluslararası telekonferans bağlantıları gibi birçok fonksiyon, filateli alanına dâhil edilmiştir.

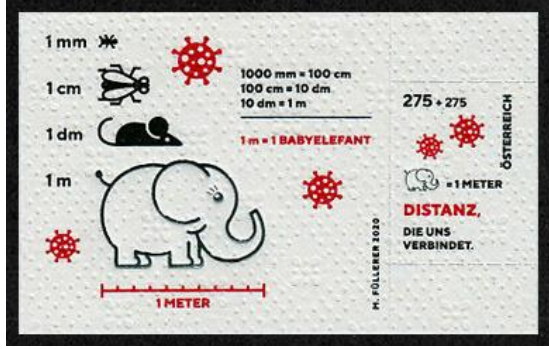
Pek çok ülkede pandemi sürecini konu alan ve filateliye kaynak oluşturan, Covid-19 temalı tasarımlar yaşam bulmuştur. Örneğin, İran Posta İdaresi pandemi sürecinde, salgının ciddiyetini küçümsediği iddiasıyla karşı karşıya kalmıştır ve bunun üzerine Cumhurbaşkanı Hassan Rouhani'nin desteğiyle, krizle mücadelede gösterilen gayreti vurgulayan ve sağlık çalışanlarını tebrik eden bir pul bastırılmıştır. Moldova ise ikinci bir duyuruya kadar pul basımını durdurmuştur (Cioruta vd. 2020: 28). Bu süreçte yaşam bulan Covid-19 temalı pul örneklerinden bazıları ise şu şekildedir;

Tuvalet kâğıdı temalı pul (toilet paper post stamps)

Avusturya Posta Servisi, 30 Ekim 2020 tarihinde bir pul yayınlamıştır. Covid-19 temalı pul serisine dâhil edilen sıra dışı tasarımın amacı Covid-19 salgınına dikkat çekmek ve pandemi sürecinde Avrupa'da yaşanan tuvalet kâğıdı istifçiliğine

atıfta bulunmaktır. Gerçek bir tuvalet kâğıdından elde edilen pulun görselinde, boyutu ile orantılı hayvan figürleri yer almaktadır. Pulun alt bölümüne yerleştirilen bebek fil figürü ise insanların uyması gereken asgari 1 metrelik sosyal mesafeyi betimlemektedir (Austria Covid-19 social distancing, 2020: 3).

Resim 2: Avusturya Covid-19 temalı pul

Kaynak: (Aycil, 2021: 723)

Sağlık çalışanları onuruna tasarlanan pul

New York merkezli Inter-Governmental Philatelic Corp. (IGPC) ajansının başkanı ve eşi, pandemi sürecinde bir hastanede, Covid-19 tedavisi görmüştür. Başkan; hastanede bulunduğu süreçte, müdahale görevlilerinden ve sağlık çalışanlarından sürekli destek görmüştür. Bir süre sonra gösterilen ilgi karşısında, kendisi gibi diğer hastaların da yaşama tutunduğunu fark etmiştir. Ajans başkanı, taburcu olduktan sonra kendisini sorumlu hissetmiş ve sağlık çalışanlarını onurlandırmak amacıyla pul bastırmıştır (Agency honors medical community after its president survives Covid-19, 2020).

Resim 3: New York sağlık çalışanlarına saygı konulu tasarım

Kaynak: (stampworld.com, 12.11.2020)

Ulusal kahramanlar temalı pul

Pandemi sürecini güçlükle kontrol altına alan İran, ilk üç aylık dönemde 100'e yakın sağlık çalışanını kaybetmiş ve 10.000'den fazla çalışanı da bu süreçte enfekte olmuştur. Ziyaret amacıyla Kum kentine gelen binlerce hacı, bulaş hızını arttırmış, bu nedenle kontrol biraz geç sağlanmıştır. Bu süreçte seferberlik ilan eden ve 300.000 askerini çeşitli bölgelerde görevlendiren İran yönetimi, kontrolü sağlamış ve emeği geçenlerin onuruna Covid-19 temalı ilk resmi posta pulunu bastırmıştır (Cioruta vd. 2020: 28; McCarty, 2020).

Resim 4: İran ulusal kahramanlar-korona virüs savaşçuları konulu tasarım

Kaynak: (Cioruta vd., 2020: 28)

"Tıbbi Haç" temalı tasarım

Tıbbi haçın sembolünü, dünya şeklinde tasarlanan bir küreye yerleştiren İsviçre Postası, beraberlik ve dayanışma adına, küreyi çevreleyen insanlara çağrı da bulunmuştur. 10 yapraktan oluşan tasarımda yer alan Covid-19 ibaresi, 4 farklı dile çevrilerek görsele yerleştirilmiştir. Pulun satışından elde edilen gelir ise risk grubunda bulunan insanların gıda ve tıbbi ihtiyaçlarını karşılayan iki farklı kuruluşa aktarılmıştır (Cioruta vd. 2020: 30).

Resim 5: "Tıbbi Haç" temalı tasarım

Kaynak: (Cioruta vd., 2020: 26)

Maske temalı pul tasarımları ve örnek tasarımlar

2020 yılının Mayıs ayında Sierra Leone ile Orta Afrika Cumhuriyeti ortaklaşa bir pul yayınlamıştır. 6 puldan oluşan minyatür sayfada, ilk pul olan *Penny Black* ana tema olarak kullanılmıştır. Kraliçe Viktoria'nın portresinin yer aldığı her bir tasarıma, farklı bir maske yerleştirilmiştir (Wallpaper issues, 2020; Filatelie en corona deel 2, 2020a: 20-21).

Resim 6: Sierra Lenoa “Penny Black” temalı tasarım

Resim 7: Çad “Penny Black” temalı tasarım

Kaynak: (stampworld.com, 19.09.2020)

Çek Postası, hâlâ devam eden Covid-19 salgınında, hizmet verenlere teşekkür etmek amacıyla bir pul yayınlamıştır. Ünlü grafik sanatçısı Filip Heyduk tarafından tasarlanan pulda 6 adet yüz maskesi kullanılmıştır. Birbirine bağlı olan maskelerde kullanılan semboller sırasıyla; sağlık çalışanlarını, askerleri, polisleri, posta çalışanlarını, itfaiyecileri ve gönüllüleri tasvir etmektedir (Interview with, 2020).

Resim 8: Çek Cumhuriyeti maske temalı tasarım

Kaynak: (Lefrere vd., 2021: 1379)

2020 yılının Ağustos ayında Kosova'da tedavüle çıkarılan pullarda ise halk sağlığı önlemlerini arttırmaya yönelik tedbirler ön plana çıkarılmıştır. Tasarımda koruyuculuğun fiziki sembolü olan maske görseli kullanılmıştır (Kosova covid-19, 2020: 5).

Resim 9: Kosova maske temalı tasarım

Kaynak: Araştırmacının arşivinden taratılarak elde edilmiştir.

2020 yılında Ukrayna Posta İdaresi de Covid-19 temalı bir pul yayınlamıştır. Yaşam ve bağımsızlık mücadelesini ön plana çıkaran tasarımda ön saflarda yer alan sağlık görevlileri ve ordu mensupları tasvir edilmiştir. Görselde resmedilen sol yüz sağlık çalışanlarını, sağ yüz ise askeri personeli temsil etmektedir. Pulun yer aldığı zarfta da Taras'a ait olan *shecohenko-dövüş kazan* ibaresine yer verilmiştir (Ukrposhta presented a postage stamp, 2020: 18-20).

Resim 10: Ukrayna maske temalı tasarım

Kaynak: (Lefrere vd., 2021: 1379)

Resim 11: Slovenya şeffaf maske temalı örnek tasarım

Kaynak: (pofis.sk, 20.08.2020)

Resim 12: Çin maske ve siperlik temalı örnek tasarım

Kaynak: (Lefrere vd., 2021: 1378)

Alkış temalı tasarımlar

Calahorra'da faaliyette bulunan bir filateli derneği, İspanya Posta İdaresi'nden, pandemi sürecinde hizmet veren sağlık çalışanlarını onurlandırmak adına kişiselleştirilmiş bir pul yayınlamasını talep etmiştir. Calahorra hastane binasının fon olarak kullanıldığı görselde *sağlığa ve profesyonellere saygı gösterdiğiniz için teşekkür ederiz* ibaresi yer almaktadır. Tam donanımlı bir sağlık ekibinin tasvir edildiği başka bir kişiselleştirilmiş pulda ise sağlık çalışanları alkışlanarak onurlandırılmıştır (Chad famous monuments in quarantine, 2020).

Resim 13: Asfinca alkış temalı tasarım**Resim 14:** Cadiz alkış temalı tasarım

Kaynak: (philatelicpursuits.com, 12.04.2020)

Stop temalı pul tasarımı

2020 yılının Mayıs ayında Gine-Bissau Cumhuriyeti, Covid-19'u durdurun temalı bir hatıra pulu bastırmıştır. Görselde, Covid-19'u simgeleyen virüs, küre biçiminde tasarlanan parmaklıkların arkasında hapsedilmiştir. Kağıt yerine saf ipekten üretilen pulun üzerinde "Stop Covid-19" sözü yer almaktadır. Tacikistan ile ortak bir pul yayınlayan Gine-Bissau Cumhuriyeti bu kez küre biçiminde bir pul yayınlamıştır. Tasarımda Covid-19'u temsil eden ve üzeri çarpı işaretiyle kapatılmış simgeler yer almıştır. Tasarımın bir diğer amacı ise Dünya Sağlık Örgütü'nün aldığı kararları sembolize eden küçük boyutlu işaretlerle farkındalık oluşturmak ve nükleer silah kullanımını önlemeye yönelik tedbirlere vurgu yapmaktır (Filatelie en corona deel 2, 2020a: 18-19).

Resim 15: 2020 durağı ipek tasarım**Resim 16:** Küresel salgına dur ibareli tasarım

Kaynak: Araştırmacının arşivinden taratılarak elde edilmiştir.

2020 yılının Haziran ayında Togo Cumhuriyeti de Covid-19 temalı bir pul yayınlamıştır. İki kürenin arasına konumlandırılan görselde koronavirüs, insan akciğerleri ve çarpı işareti üstüste yerleştirilmiştir. Tasarımın amacı, akciğerlerde hasara yol açan virüsü hapsedmek ve bulaşı önlemeye yönelik tedbirleri güçlendirmektir (Fila corona varia, 2020).

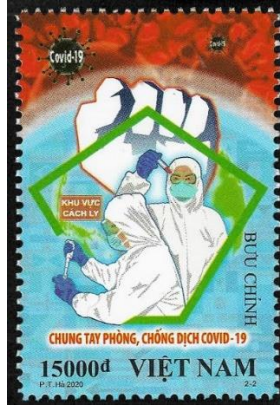

Resim 17: Covid-19 hayat kurtar temalı tasarım

Kaynak: (stampworld.com, 12.12.2020)

Aşı çalışması temalı tasarım

Vietnam Hükümeti, 2020 yılında Bilgi ve İletişim Bakanlığı (MIC) ve Vietnam Post ile geliştirdiği iş birliği neticesinde Covid-19 temalı iki setten oluşan bir pul serisi yayınlamıştır. İlk seride yer alan pulda enfekte olan hastaların iyileştirilmesi için aşı çalışmaları yürüten tıp çalışanları tasvir edilmiştir (Vietnam launches two COVID-19-themed postage stamps, 2020).

Resim 18: Vietnam aşı temalı tasarım

Kaynak: (Cioruta vd., 2020: 29)

Ulusal işbirliğini niteleyen tasarımlar

Man Adası Posta Servisi, pandemi sürecinde kilit görevde çalışanların sağladığı katma değeri vurgulamak amacıyla sekiz parçadan oluşan bir pul serisi yayınlamıştır. Pul satışından elde edilen gelirin bir kısmı ise Covid-19 krizi döneminde mali problemler yaşayan işletmeleri desteklemek amacıyla kurulan Manx Dayanışma Fonu'na aktarılmıştır. Pullarda duygusal bütünlüğü ön plana çıkaran; aşk, inanç, şefkat, bilim, birliktelik, bakım ve iş gibi bir takım ifadeler yer verilmiştir (Cioruta vd. 2020:28; Filatelie en corona deel 2, 2020b: 21).

Resim 19: Man Adası kilit çalışanlar

Kaynak: (Cioruta vd., 2020: 32)

Vietnam Hükümetinin, farkındalık oluşturmak adına yayınladığı ikinci pulunda, pandemi mücadelesinde ön saflarda yer alan sağlık çalışanları ve askeri idareye mensup uzman kadronun çalışmaları resmedilmiştir (Vietnam launches two COVID-19-themed postage stamps, 2020).

Resim 20: Vietnam Covid-19 temalı tasarım

Kaynak: (Cioruta vd., 2020: 29)

Tıbbi çalışmalar

Covid-19 salgınının Çad'a ulaşmasıyla hükümet, pandemiye durdurmaya yönelik tedbirleri güçlendirmiştir. Ülkeye giriş çıkışlarda getirilen yasaklardan da sadece kargo hizmetleri muaf tutulmuştur. Mevcut sürecin temel izleri ise oluşturulan pul tasarımına yansımıştır. Orta Afrika Cumhuriyeti'nin pul bülteni ise Litvanya'da bulunan Stamperjia tarafından yürütülmektedir (Central African Republic postage stamps, 2020). 2020 yılı itibariyle Covid-19 ve pandemi konulu çalışmalarla ön plana çıkan Çad, alanında birden fazla Covid-19 temalı pul yayınlayan ülkeler arasında yerini almıştır.

Resim 21: Çad Covid-19 üzerine çalışmalar

Kaynak: Araştırmacının arşivinden taratılarak elde edilmiştir.

Cibuti (Djibouti) ise 2020 yılında Wuhan Merkez Hastanesi'nde çalışan ve 2019 yılının Aralık ayında koronavirüs salgınına tespit edip, sosyal medya üzerinden tüm dünyaya acil durum uyarısında bulunan Çinli Göz Doktoru Li Wenliang'ın anısına dördümlü pul serisi bastırmıştır (Parrish, vd., 2020: 1).

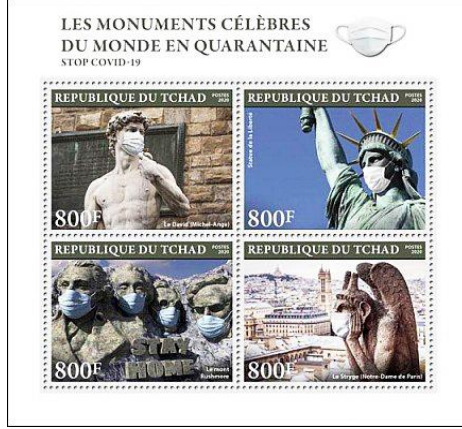
Resim 22: Djibouti Dr. Lee anısına bastırılan pul

Kaynak: Araştırmacının arşivinden taratılarak elde edilmiştir.

Sıradışı tasarım örnekleri

Çad Posta Servisi'nin, 2020 yılının Mayıs ayında, Stamperija acentesiyle yaptığı girişim neticesinde, yenilik pazarında dağıtılmak üzere Covid-19 temalı dördümlü pul serisi yayınlanmıştır. Bu pullar ile dünyaca bilinirliği olan anıtlar üzerinden pandemi sürecine dikkat çekmek ve maske simgesiyle farkındalık oluşturmaya çalışılmıştır (Thematic philately: tribute to the first line warriors-corona virus Covid-19 pandemic and philately, 2020: 2; Corona oq humor, 2020).

Resim 23: Çad anıtlar konulu tasarım

Kaynak: (stampworld.com, 10.11.2020)

Gabon Cumhuriyeti, 2020 yılının Haziran ayında Florence Nightingale'nin 200. yıl dönümü anısına Covid-19 temalı 4 farklı pul serisi yayınlamıştır. Bulaşın damlacık yoluyla yayıldığına dikkat çeken tasarımda hapşırma anı resmedilmiştir. Maske veya peçete gibi koruyucu herhangi bir ekipmanın bulunmadığı durumlarda ise ağız bölgesinin sol dirsek ile kapatılarak hapşırılması tavsiye edilmiştir. Tasarımda pandemiye neden olan virüsün, solunum sistemini etkileyeceği gerçeği üzerinden maske kullanımına dikkat çekilmiştir (Thematic philately, 2020).

Resim 24: Gabon akciğer temalı tasarım

Kaynak: (stampworld.com, 17.09.2020)

Birleşmiş Milletler, 2020 yılında Covid-19 temalı bir pul yayınlamıştır. Cenevre, New York ve Viyana ortaklığıyla bastırılan pulda "Covid-19'un yayılımını durdurmaya yardımcı olun" sözü yer almaktadır. Birleşmiş Milletler'in ve Dünya Sağlık Örgütü'nün önemli gördüğü altı farklı tema görsele yerleştirilmiştir.

Bunlar sırasıyla; belirtileri farketme, dayanışma, efsane avı, iyiliği yayma, kişisel hijyen ve sosyal mesafedir. Tasarımda gerçek bir sağlık çalışanının resmi kullanılmıştır. Çalışanın maskesinde ise çeşitli dillerde “teşekkür ederim” cümlesine yer verilmiştir (Art in the of Covid-19, 2020).

Resim 25: Covid-19 hepimiz bu işin içindeyiz konulu tasarım

Kaynak: (Lefrere vd., 2021: 1378)

Singapur Posta Servisi, 2020 yılının Ağustos ayında 55. bağımsızlık yılını kutlamak amacıyla beş parçadan oluşan bir pul seti yayınlamıştır. Sette bulunan ve Covid-19 temalı olan iki pul, pandemi sürecinde yaşanan değişimleri betimlemektedir. Uzaktan çalışma uygulamasına dikkat çeken tasarımda uyum süreci ve yaşam tarzlarındaki değişim konuları işlenmiştir (Quirks in the island city, 2020: 2).

Resim 26: İsland City’deki tuhafliklar I

Resim 27: İsland City’deki tuhafliklar II

Kaynak: (Jochim, 2020)

Yeni Zelanda'nın Tamahere bölgesinde yaşayan aileler, Covid-19 sürecini farklı bir biçimde tasarlayarak eğlenceli bir oyun geliştirmiştir. Pandemi sürecini evde geçirmek zorunda kalan çocuklarda ortaya çıkan kaygıların düzeyini azaltmak için tasarlanan bu oyunda her aile, evde bulundurduğu oyuncak ayıyı evin dışında bulunan ve ilginç olabilecek bir yere konumlandırmıştır. Bu durumu fırsata dönüştüren NZ Post bir yarışma düzenleyerek 6 adetten oluşan bir pul serisi yayınlamıştır (Munro, 2020: 12).

Resim 28: Yeni Zelanda Covid-19 ayı avı I

Resim 29: Yeni Zelanda Covid-19 ayı avı II

Kaynak: Araştırmacının arşivinden taratılarak elde edilmiştir.

Pandemi sürecinde uluslararası posta ve kargo hizmetleri bir süreliğine askıya alınmıştır. Hava trafiğinin durdurulması ve gemi seferlerinin de kontrollü sağlanması, posta sektörünü ciddi düzeyde etkilemiştir. Virüsün damlacık yoluyla bulaştığı gerçeği, saha çalışanlarını etkilemiş ve birçok kurumun faaliyet alanını kısıtlamıştır. Dünya Sağlık Örgütü, pandemi sürecinde özellikle lojistik sektörüne yönelik bir açıklamada bulunmuştur. Açıklama, pandemiye neden olan virüsün cansız yüzeylerde uzun süre yaşayamadığı, bu nedenle kargoların deniz aşırı yolculuk sürecinde risk olmaktan çıktığı yönündedir (Munro, 2020: 12). Dolayısıyla posta ve kargo sektörünün göreceği zarar en aza inmiş ve filateli alanına kaynak oluşturan görsel nesnelere de dolaşıma dâhil edilmiştir.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Covid-19 temalı pul tasarımı

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti posta servisi 2020 yılının Kasım ayında sosyal yardımların 50. Yıl dönümünü ve Covid-19 ile girişilen mücadeleyi birlikte anmak amacıyla aynı seride 2 farklı pul yayınlamıştır. Virüsün şeklen tasvir edildiği Covid-19 temalı tasarımda el temizliği ve sosyal mesafe metaforu ön plana çıkarılmıştır (KKTC yeni sayıdan notlar Covid-19 mücadelesi, 2021).

Resim 30: KKTC Covid-19 temalı pul

Kaynak: (posta.gov.ct.tr, 25.03.2021)

Tartışma

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde pandemiye bağlı bilgilendirmelerin genellikle istenen düzeyde olmadığı, temizlik maddesi, dezenfektan, maske, eldiven, siperlik ve peçete gibi hijyenik ürünler konusunda da doğru kullanım standartının oluşturulmadığı bilinmektedir (Dizdaroğlu, 2020: 1). Covid-19'un, damlacık yoluyla bulaştığı kanıtlanmış olsa da bireylerin fiziki temasa dayalı kültürel alışkanlıklarını hâlâ devam ettirdikleri ve pandemi geçişini kabullenmekten kaçındıkları yaygın kanılar arasındadır. Pandemi konusundaki yanlış uygulamalar nedeniyle bireylerin birbirlerini uyarmadıkları hatta uyarmaktan imtina ettikleri ve sorunun çözümü konusunda da görevli personelin yardımına ihtiyaç duydukları bilinen bir gerçektir.

Güçlü ekonomilere sahip olan ülkeler, pandemi sürecinin yönetilmesi konusunda genellikle daha radikal kararlar alırlar. Bu sınıflamaya dâhil olan gelişmiş ülkelerin aldıkları kararlarda yer alan ifadeler netlik ve kesinlik içerir. Ekonomik kaygı düzeyi yüksek toplumlarda ise alınan kararlar, daha çok *sınırlama*, *kısıtlama* biçiminde olup tavsiye niteliği taşımaktadır. Tek elden yönetimin belirleyici olduğu Kuzey Kore gibi yönetimlerde de kesinlik bildiren ifade ve uygulamalara rastlanmaktadır. İktidar muhalefet ekseninde dengeleyen rejimlerde alınan kararların tavsiye niteliği taşıdığı ve kesinlik ifade eden yargılardan da kaçınıldığı örneklerle sabittir. Uygulama aşamasında ortaya çıkabilecek olası hataların, muhalefet tarafından kullanılma ihtimali ve mevcut olumsuzluğun negatif yönde sandığa yansıtacağı endişesi, karar vericileri ikileme bırakmakta ve bu nedenle alınan kararların daha çok tavsiye değeri taşıyan kararlar olarak kalmasına neden olmaktadır. Toplumsal hayatı ilgilendiren konularda alınan kararların uygulanabilirliği, ülkelerin iktisadi gelişmişliği ve siyasi rejimiyle doğrudan bağlantılı olup, uygulanma safhasındaki yasal bağlayıcılık da bu ekseninde şekillenmektedir. Genel olarak Covid-19 te-

malı tasarımlarda sağlık çalışanlarının ve güvenlik birimlerinin mücadelesini betimleyen görsellere yer verilmektedir. Bu tür yöntemler bilgilendirmenin ve bilinçlendirmenin ötesinde kitlelere güven telkin etmede kullanılan etkili stratejiler arasında yer almaktadır.

Pandemi süreci karmaşık bir sistemdir, bütüncül çözüm gerektirir. Pandemi sürecinin iyi yönetilebilmesi için öncelikle, toplumun pandemi gerçeğini kabullenmesi gerekmektedir. Virüsün kaynağı konusundaki varsayımlar, yendi dünya düzeni yaklaşımı, virüsün uzun yıllar etkili olacağı haberleri ve biyolojik savaş gibi bir takım teoriler, toplum üzerinde negatif etkiler uyandırmakta ve tıbbi çalışmalar için harcanan zamanın ve ayrılan bütçenin mahiyetini düşündürmektedir. Uyum sürecini sekteye uğratan bu türden varsayımların bertaraf edilmesi ve sürece dair daha somut ve kalıcı çözümlerin üretilmesi gerekmektedir.

Virüsten korunmak amacıyla geliştirilen temizlik ürünlerinin çeşitli kimyasal karışımlar içerdiği, bu nedenle bu tür ürünlerin uzun süreler kullanımının insanlarda biyolojik hasarlara neden olabileceği yönünde yaygın kanı mevcuttur. Temel temizlik alışkanlığının topluma kazandırılması ve daha çok su bazlı temizlik yöntemlerinin tercih edilmesi yönünde kamu spotu oluşturulmalıdır. Temizlik, kültürün bir parçasıdır; alışkanlıktan öte düşünülmelidir. Temel hijyen kurallarının kültürel gerçekliğe dönüştürülmesi yönünde girişimde bulunulmalı ve toplumun bilinçlendirilmesine yönelik görsel bilgilendirmelere ağırlık verilmelidir.

Pandemi sürecini fırsata dönüştüren birçok ülke, Covid-19 konulu pul nesnesi yayınlamıştır. Yakın zamanda Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti de farklı tasarımdan oluşan iki farklı pul yayınlamıştır. Türkiye'nin de dâhil olduğu birçok ülke, Covid-19 temalı tasarımları ya emisyon programına dâhil etmemiş ya da bir tek nesne ile program oluşturmuştur. Hâlbuki bu tür çalışmalar, portföy zenginliği olmanın yanı sıra sektöre ciddi düzeyde kazanç sağlayan enstrüman olarak tanımlanabilmektedir. Avrupa ve Yakın Doğu ülkeleri de bu türden çalışmaları hem önemsemekte hem de finansal kaynak olarak çok iyi kullanmaktadır. Pandemi sürecini evde geçirmek zorunda kalanların hobi arayışları ve dünya genelindeki toplayıcı sayısının 350 milyonu aştığı gerçeği, filateli alanındaki farkındalığın dönüm noktasını oluşturmaktadır.

Sonuç ve öneriler

Covid-19 süreciyle birlikte insanlık, pek de alışık olmadığı bir yaşam tarzıyla karşı karşıya kalmıştır. Pandemi sürecinde uygulanan kısıtlama ve yasaklar, insanları birbirlerinden uzaklaştırmış ve yalnızlaşma yönlü eğilim gösteren bir toplum modeli oluşmuştur. Bu süreçte nüfusun daha yoğun olduğu bölgelerde

pandemi sürecinin getirmiş olduğu olumsuz etkiler daha baskın hissedilmiştir. Yaşam alanı aynı kalmak koşuluyla daha fazla kısıtlamaya maruz kalınması, günlük hayatı ziyadesiyle yorucu hale getirmiştir. Özellikle sosyal medya ve ajanslar üzerinden yayılan olumsuz haberler de mevcut olumsuzluğu arttırmış ve bireylerin duygu karmaşası yaşamalarına neden olmuştur. Birey bu süreçte bakış açısını değiştirmeli, deyim yerindeyse pruvaları ters yönde çalıştırmalı ve hayata olumlu bakmalıdır. Pandemi sürecindeki en büyük yanlış, “virüs kaparım” düşüncesidir. Bulaş endişesi bireyleri hem yalnızlaştırmakta hem de korku girdabına atmaktadır. Rüya veya hayalen gelenin ayırt edilemediği gerçeğinden hareketle, beyni yanıltmak bir bakıma çözüm olabilmektedir. Bunun için birey, kendisinin hasta olduğunu varsaymalı ve hastalığı başkalarına bulaştırmaktan kaçınıyormuş gibi yaşamalıdır. Sanal hastalık hissi, bireyi hem endişeden kurtarır hem de önünde duran korku engelini ortadan kaldırır. Bu sayede, düşünce bozukluğuna neden olan öncü faktör grupları ortadan kalkar ve olası travmanın önüne geçilmiş olur. Covid-19 nedeniyle insanların uzun süreler tedavi gördüğü veya hayatlarını kaybettiği malûmdur. Bilinmesi gereken ikinci varsayım ise pandemi sürecinin bir gün biteceği ve insanların normal hayatlarına döneceği gerçeğidir. İnsanlar bu süreçte doğru telkin yöntemlerini kullanarak hayata olumlu bakabilirler.

Pandemi sürecini konu alan ve bulaş sürecindeki yaşanmışlığı tasvir eden yabancı kökenli tasarım modelleri üzerinden konu bütünlüğü oluşturulmuştur. Filateli alanına kaynak teşkil eden, sektöre yenilik getiren ve Covid-19 konulu tasarımları içeren çalışmalara ilişkin öneriler aşağıda sıralanmıştır;

- Pandemiye sebep olan virüsün laboratuvar ortamında çekilmiş görüntüsü görselde kullanılabilir.
- Maske kullanımına ve sosyal mesafeye dikkat çeken görsellere yer verilebilir.
- Çeşitli inançlara mensup olan ve Covid-19 sürecinin bir an önce bitmesi için tek ağızdan dua eden insanları tasvir eden pullar tasarlanabilir.
- Pandemi sürecinde işi gereği çalışmak zorunda olan meslek grupları için ayrıca, bir seri hazırlanabilir ve bu meslekleri icra eden emekçilerin onuruna pul tasarlanabilir.
- Pul tasarımında tıbbi atık, kâğıt peçete, kullanılmış maske gibi çöplerin ayrı bir çöp torbasına atılması gerektiğini tasvir eden görsellerin kullanılması, topluma fayda sağlayabilir.
- Pandemi sürecinde artı iş yüküyle çalışan posta emekçileri için pul bastırılabilir ve bu pullardan birer seri kurum çalışanlarına armağan edilebilir.

- Hapşırırken dirseklerle ağızın kapatılmasının ve maskenin sıklıkla değiştirilmesinin önemini tasvir eden tasarımların geliştirilmesinde yarar vardır.
- Toplu taşımada uyulması gereken kuralların yanı sıra dezenfektan kullanımı ve temizlik kuralları konusunu tasvir eden tasarımlar geliştirilebilir.
- Pandemi sürecini evde geçiren ve normal şartlarda bir araya gelemeyen aile üyelerinin mutluluğunu tasvir edecek görseller kullanılabilir.
- Pandemi süreciyle birlikte ortaya çıkan yeni eğitim modeli pullarda tasvir edilebilir.
- Doğru maske kullanımını (ağız ve burunun kapalı olarak yansıtıldığı) tasvir eden görsellerin kullanılması toplumsal fayda sağlayabilir.
- Pandemi olgusunu filateli bazlı ürün ve hizmetler üzerinden çeşitlendirmek, filateli alanına ciddi düzeyde finansal kaynak sağlayabilir.
- Kişiselleştirilmiş pul uygulaması üzerinden çeşitli kurumlara ait faaliyetlerin tasvir edildiği çalışmalar, gelir kaleminin önemli bir bileşeni olabilir.

Yukarıda farklı yönleriyle ele alınan pandemi olgusu, farklı uluslara ait filateli nesnelere üzerinden çeşitlendirilerek sunulmuştur. Özgün bir yaklaşım tarzıyla ele alınan Covid-19 konusu, filateli biliminin sektörel bileşenleri ekseninde incelenmiştir. Araştırmanın, filateli alanına katma değer sağlamanın yanı sıra, bilimsel nitelikli çalışmalara da kaynak teşkil edeceği düşünülmektedir.

Kaynakça

- Agency honors medical community after its president survives COVID-19.* (2020). 04 Kasım 2020 tarihinde <https://www.linns.com/news/world-stamps-postal-history/agency-honors-medical-community-after-its-president-survives-covid-19> adresinden erişildi.
- Akot, B. (2005). *Rüya tecrübesinin psikolojik ve dini temelleri* [Yüksek Lisans Tezi], Ankara Üniversitesi.
- Art in the time of Covid-19.* (2020). 11 Kasım 2020 tarihinde <https://www.udel.edu/udaily/2020/june/art-design-un-stamp-photography-virtual-reality-coronavirus-ceramics/> adresinden erişildi.
- Austria Covid-19 social distancing.* (2020). 12 Ekim 2020 tarihinde <https://www.philateliecpursuits.com/2020/11/08/new-issues-2020-austria-covid-19-social-distancing/> adresinden erişildi.

- Aydoğmuş, N. (2015). *Bir görsel iletişim aracı olarak posta pulu tasarımının Dünya'daki ve Türkiye'deki tarihi gelişimi ve grafik tasarım ürünü olarak incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi], Yaşar Üniversitesi.
- Begic, H. N. ve Çelebilik, G. (2015). Kültürel zenginliklerimizin posta pullarıyla tanıtılmasına dair bir çalışma; pul sanatçısı Pınar Olgaç'ın "Türk Kadın Başlıkları". *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(12), 266-276.
- Bezaz Güven, Y. (2006). *Haberleşme ve tarihçesi*. Türkiye Haber-İş Sendikası Yayınları.
- Budak, F. ve Korkmaz, Ş. (2020). COVID-19 pandemi sürecine yönelik genel bir değerlendirme: Türkiye örneği. *Sosyal Araştırmalar ve Yönetim Dergisi*, (1), 62-79. <https://doi.org/10.35375/sayod.738657>
- Central African Republic postage stamps*. (2017). 17 Ekim 2020 tarihinde <http://car.post-stamps.com/contacts/> adresinden erişildi.
- Chad famous monuments in quarantine*. (2020). 23 Kasım 2020 tarihinde <https://www.philatelicipursuits.com/2020/11/22/new-issues-2020-chad-famous-monuments-in-quarantine/#more-18253> adresinden erişildi.
- Cioruța, B., Pop, L. ve Coman, M. (2020). 2020 (80) - COVID-19 stamps - a new collecting theme vs philatelic promotion of care for affected community and environment (I). *Asian Journal of Education and Social Studies*, 9(2), 25-37. doi 10.9734/ajess/2020/v9i230243
- Corona og humor*. (2020). 08 Ekim 2020 tarihinde <https://djursfilateli.dk/corona-og-humor/> adresinden erişildi.
- Deng C. X. (2020). The global battle against SARS-CoV-2 and COVID-19. *Int J Biol Sci*, 16(10), 1676-1677. doi: 10.7150/ijbs.45587
- Dizdaroğlu, C. (2020). COVID-19 Barış ve çatışma. *Global Akademi Konuşmaları Serisi (İstanbul: Global Akademi ve Uluslararası İlişkiler Konseyi)*, 5, 1-17. doi: 10.13140/RG.2.2.33129.11367
- Evginer, N. (2010). *Psikolojik ve dini bir fenomen olarak rüya* [Yüksek Lisans Tezi], Selçuk Üniversitesi.
- Filateli en corona, deel 2*. (2020a). 02 Ekim 2020 tarihinde <https://www.zhpv.nl/wp-content/uploads/2020/08/ZHPV-Priority-Mail-2020-06.pdf> adresinden erişildi.
- Filateli en corona, deel 2*. (2020b). 02 Ekim 2020 tarihinde <https://www.zhpv.nl/wp-content/uploads/2020/09/ZHPV-Priority-Mail-2020-07.pdf> adresinden erişildi.
- Fila corona varia*. (2020). 11 Kasım 2020 tarihinde <https://www.postzegeblog.nl/2020/08/26/fila-corona-varia-28/> adresinden erişildi.

- Gürlevik, S. L. (2020). Koronavirüsler ve yeni koronavirüs SARS-CoV-2. *Journal of Pediatric Infection*, 14(1), 46-48. doi: 10.5578/ced.202017
- Interview with Filip Heyduk.* (2020). 03 Aralık 2020 tarihinde <https://www.ncsml.org/interview-with-filip-heyduk/> adresinden erişildi.
- İnal, S. (2016). Middle east respiratory syndrome-coronavirus (MERS-CoV) enfeksiyonu: Ortadoğu Solunum Yetmezliği Sendromu-koronavirüs enfeksiyonu. *Okmeydanı Tıp Dergisi*, 32, 37-45. doi:10.5222/otd.2016.037
- KKTC yeni sayıdan notlar Covid-19 mücadelesi.* (2021). 25 Mart 2021 tarihinde <http://commonwealthstampsopinion.blogspot.com/2020/11/1784-turkish-cyprus-new-issue-notes.html> adresinden erişildi.
- Kosova Covid-19 awareness.* (2020). 17 Kasım 2020 tarihinde <https://www.philatelicoptsuits.com/2020/09/19/new-issues-2020-kosovo-covid-19/> adresinden erişildi.
- McCarty, D. (2020, 17 Mart). Iran's coronavirus stamp greeted healthcare professionals. *Linns Stamp News*, s. 4 <https://www.linns.com/news/us-stamps-postal-history/iran-s-coronavirus-stamp-salutes-medical-workers>
- Munro, B. (2020, 27 Nisan). Have i told you philately that i love you? *Otago Daily Times*, s. 12 <https://www.odt.co.nz/lifestyle/magazine/have-i-told-you-philately-i-love-you>
- Parrish, R.K., Stewart, M.W., Duncan Powers, S.L. vd. (2020). Ophthalmologists are more than eye doctors-in memoriam Li Wenliang. *American Journal Ophthalmology*, 213, 1-2. <https://doi.org/10.1016/j.ajo.2020.02.014>
- Postal stationery online meetings. (2020, 01 Eylül). *Flash Fedaration Internationale de Philatelie*.1-48.
- Quirks in the island city.* (2020). 11 Ekim 2020 tarihinde https://www.singpost.com/sites/default/files/news_pdf_file_upload/2020/07/Media%20Release%20-%20200727%20-%20SingPost%20resumes%202020%20Stamps%20Programme%20in%20August.pdf adresinden erişildi.
- Qun Li M. M., Xuhua Guan, Ph. D., Peng W, Ph. D., Xiaoye, W., MPH, L. Z., Yeqing, T. vd. (2020). Early transmission dynamics in Wuhan, China, of novel coronavirus-infected pneumonia. *N Engl J Med* 382(1), 1199-1207. doi:10.1056/NEJMoa2001316
- T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü. (Nisan 2020). *COVID-19 (SARS-CoV-2 Enfeksiyonu) rehberi*. 19 Aralık 2020 tarihinde <https://khgmstokyonetimdb.saglik.gov.tr/Eklenti/37044/0/covid-19rehberipdf.pdf> adresinden erişildi.

Thematic philately: tribute to the first line warriors-corona virus Covid-19 pandemic and philately. (2020). 05 Kasım 2020 tarihinde <https://www.postoveznamky.sk/tribute-to-first-line-warriors-coronavirus-covid-19-pandemic-and-philately> adresinden erişildi.

Ukrposhta presented a postage stamp. (2020, 01 Mayıs). *Philately of Ukraine*. 1-22.

Vietnam launches two COVID-19-themed postage stamps. (2020). 02 Nisan 2020 tarihinde <https://vietnamtimes.org.vn/vietnam-launches-two-covid-19-themed-postage-stamps-18994.html> adresinden erişildi.

Wallpaper Issues. (2020). 15 Aralık 2020 tarihinde <https://canadianstampnews.com/no-shortage-of-covid-19-stamps-to-fill-out-collection/> adresinden erişildi.

Yardley, C. B. (2015). *The representation of science and scientists on postage stamps*. ANU Press. doi: <http://doi.org/10.22459/RSSPS.02.2015>

Etik kurul onayı

Çalışma içeriği ve konusu sebebi ile etik kurul izni gerektirmeyen çalışmalar arasında yer almaktadır.

Araştırmacıların katkı oranı beyanı

Araştırmanın tüm süreci makalenin beyan edilen tek yazarı tarafından gerçekleştirilmiştir.

Çıkar çatışması beyanı

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Teşekkür -destek beyanı

Çalışmalarımı destekleyen aileme teşekkür ederim.